

**Svend Jensen, Henrik Jensen og
Per Palmkvist Knudsen**

**Tolneslægten redigeret: Fra
Kristian og Kristiane Christiansen
(1836-1928) til Marie Jensen
(1883-1979)**

#

1. Selv i fattigdom og efter blodige krige kan lykken findes

*Copyright © 2025 by Svend Jensen, Henrik Jensen og Per
Palmkvist Knudsen*

ISBN: 97887-975931-0-5

Selv i fattigdom og efter blodige krige kan lykken findes

Min mormor, [Marie Jensen](#), blev født og opvoksede under fattige kår i det smukke istidslandskab ved Tolne, tæt ved Sindal midt i Vendsyssel. Omtrent mindtvejs mellem Hirtshals og Frederikshavn.

Naturen var smuk, men det krævede hårdt arbejde at forvandle lyngbakkerne til frugtbare marker. Det var intet socialt sikkerhedsnet, så man måtte stole på familien og Gud.

Resultatet var fromme og flittige mennesker med et imødekommende og lyst sind. Det var i det mindste min oplevelse, når jeg besøgte min slægt i min barndom og ungdom. Deres håndtryk var som at få lagt hænderne mellem to betonfliser, og religionen var overalt.

Marie Jensen med hendes søskende fra Tolne

En meget regnfuld og stormende aften blev jeg og min familie hentet på stationen af mors kusine Marie i hendes lyseblå Opel Kadet. Da hun kørte derfra, brugte hun ikke vinduesviskerne, for de var gået i stykker. Men det betød ikke noget, for hun kørte med Gud, som hun sagde. Hurtigt gik det gennem de snoede mørke landeveje i det bakkede landskab. Som ved et mirakel nåede vi helsskinnede frem.

Man kan grine af eksemplet, men det illustrerer hvilken ro deres tro gav dem. De hvilede i nuet og frygtede ikke fremtiden.

Nøjsomme var de også: helt op i 1980'erne havde nogle af dem stadig et lokum, som gæsterne dog ikke skulle bruge.

Når man ser på de enkelte familiemedlemmer, så har mange af dem oplevet rigtigt meget drama. Lad os starte med

Kristian og Kristiane

Trods alle odds – Kristian og Kristiane

Kristian og Kristiane var ikke gift, da deres første barn blev undfanget. Derfor måtte de flytte hjemmefra med ganske lidt og flytte ind i en jordhule.

Kristians far ejede gården »Lygten« i Ugilt sogn, og Kristianes far havde gården »Putten« i landsbyen Vogn i Mosbjerg sogn. De to unge havde meget længe været enige om, at de ville giftes. Tidligt på året 1856 blev Kristiane gravid, og de blev viet i Mosbjerg Kirke den 9. marts samme år. Den 24. august blev min oldemor Martine Kirstine Christensen født.

Kristiane og Kristian købte et ”hus” på Tversted rimmer i nærheden af, hvor Sørig Kirke nu ligger. Området er et karakteristisk rimme-dobbe-landskab med parallelle rækker af nord/sydgående strandvolde og klitrygge, kaldet rimmer, adskilt af fugtige lavninger kaldet dobber.

Fakta: rumme-dobbe-landskaber

Udviklingen af rimme-dobbe-landskabet startede i stenalderen. Dengang var store dele af Vendsyssel dækket af hav. Rimmerne, der oprindeligt har været sandrevler dannet af bølgerne i fortidshavet, kunne være fra en til tre meter høje og fra 10 til 20 meter brede.

Mellem rimmerne lå dobberne, der udelukkende bestod af tørvejord. Efterhånden som jordsmonnet hævede sig, og havet trak sig tilbage, blev vandet stående mellem rimmerne, fordi der ingen afløb var, og her voksede flere græsarter, der med tiden blev forvandlet til tørvejord. Da der stadig stod vand i dobberne, var man nødt til at færdes på rimmerne, hvor der hist og her voksede lyng og sparsomt græs.

Jordhule-huset

Huset var gravet ind i rimmen. De tre vægge var jord, mens den fjerde var stablet op af græstørv. Taget var lavet af nogle granrafter, der var dækket af lyngris og græstørv. Der var ingen skorsten, røgen steg op af et hul i taget, og der var kun et lille vindue over den lave dør.

I forbindelse med sin 90 års fødselsdag fortalte Kristiane til en Vendsyssel Tidende under Tolne-rubrikken, at

ukendte folk på disse egne kunne komme til at bestige et sådant hus i den tro, at de gik på en bakke, og engang imellem ufrivilligt holdt deres indtog i stuen gennem taget i stedet for gennem døren.

Kristiane og Kristian flyttede ind i huset med deres få ejendele, et bord og et gammelt skab, som Kristian lavede om til en seng. De havde det meget fattigt og gik på dagleje

hos gårdmændene.

Kristiane syede for folk. De fik lidt efter lidt anskaffet nogle høns og et par får, som om vinteren opholdt sig inde i huset, hvor de levede af rughalm og lyng. Om sommeren var de ude hele døgnet og nippede lyng og magert græs på doberne. Lammene blev ofte født i det samme rum som børnene, og ikke så sjældent lagde hønsene æg i sengene.

Kristian og Kristiane gik i gang med at dyrke rug på de højere steder, men jorden var sandet og mager, så udbyttet var ringe.

Kristian og krigen

Kristian Christensen sagde ikke meget. Da hans svigersøn døde i 1912 i en alder af 51 år stod han helt ekstraordinært frem i kirken ved begravelsen og sagde på sit vendelbomål: "Haj var a gu maj" (Han var en god mand).

Hans hustru, Kristiane Christensen måtte ellers altid tale for dem begge, mens han stille strikkede på en sok.

Det var ikke kun det slidsomme liv, der gjorde ham tavs. Det var også hans deltagelse i krigen i 1864, hvor han blev indkaldt som forstærkningsmand i januar 1864, 31 år gammel.

Forstærkningsmænd havde aftjent værnepligt som unge, og blev så indkaldt, hvis der var behov for det. Det blev 10.500 erstatningsmænd dengang, Han var med fra tilbagetrækningen til Fredericia, skriver Svend Jensen i sin bog "Kristiane og Kristian" fra 2015.

Kristians yngste søn har i et lille hæfte gengivet Kristians egne tanker om krigen, som han nedskrev dem i den notatbog, som hans yngste søn har skrevet ind med maskine, så jeg kan læse det den dag i dag:

I en krig er der ikke noget, der kaldes medlidenhed. Det at myrde hverandre og træde hverandre ned og lave en mødding af levende mennesker i deres bedste år. Enhver gør, hvad han kan for at frelse sit eget liv, ellers bliver han selv myrdet. Det er dog en stor nåde at blive slået helt ihjel, men de stakler, der mister arme og ben, øjne og mund, det halve af hovedet og forstanden med og går med jernstumper og huller i legemet og dog lever, og man så dør som en morder i stor målestok, hvordan skal vi træde frem for Guds domstol?

Derfor: Hold dig udenfor dette helvede med at gå i krig, lad dig hellere skyde derhjemme, så er du ikke selv morder. Her kommer de med kanoner og kører over de sårede, levende mennesker, der ligger på valpladsen og skriger om hjælp. Her stuver de mange lig i en grav med flere levende imellem. Jeg kan ikke fortælle det – så galt er det.

Ja han manglede ikke ord, selvom han var tavs, mens han strikkede.

Dengang Kristian tog afsted

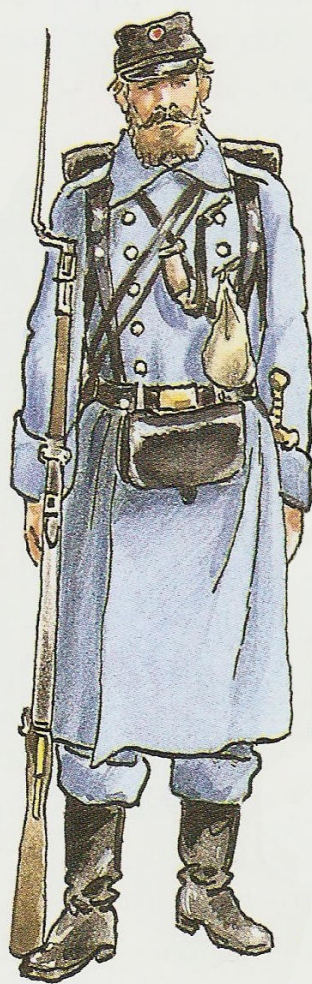
Kristian blev indkaldt som menig nr. 556 ved 19. regiments 5. kompagni.

En rig nabo, som han skyldte et mindre beløb, kom løbende over til ham for at kræve sine penge tilbagebetalt, da han var bange for ikke at få dem, hvis Kristian skulle falde i krigen. Kristian gik de ni mil til Ålborg, hvor han fik udbetalt sine

marchpenge, som han sendte til manden.

Kristiane stod alene tilbage med de fem småbørn, hvoraf den ældste var syv år. Hun fik en rigsdaler om måneden som hjælp fra kommunen, men det forsløg ikke meget. Heldigvis var der gode mennesker, som Kristiane havde arbejdet for, der hjalp med lidt mad og aflagt tøj. Flere på egnen viste deres taknemmelighed over, at de havde undgået at komme med i krigen ved at sende Kristiane mad, så hun og børnene ikke skulle sulte.

Kristian var som nævnt forstærkningsmand. Man kom på session, når man var 22 år gammel, og aftjente en værnepligt på 16 måneder. Herefter stod man til rådighed for hæren i otte år med jævnlig indkaldelse til øvelser og stod så yderligere til rådighed som forstærkningsmand i tilfælde af krig. I krigen 1864 var disse forstærkningsmænd ofte mellem 30 og 32 år. Krigsministeriet indkaldte tre årgange af forstærkningen, der var født 1830, 31 og 32, i alt cirka 10.500 mand. De indkaldte skulle møde i København den 18. januar 1864 for at få deres mundering udleveret. På grund af uniformsmanglen fik forstærkningsmændene lyseblå kapper i stedet for mørkeblå. Derfor kaldte man dem nedsættende »Forglemmigejere«.

Forstærkningsmand

Erindringsmedalje

Erindringsmedalje

Den 1. februar om aftenen besatte 19. regiment Dannevirkes centrale del, men på dette tidspunkt var Kristian endnu ikke nået frem til regimentet. Forstærkningsmændene blev nemlig først fordelt til deres enheder i perioden fra den 4. til den 17. februar. Han var derfor heller ikke med, da hæren trak sig tilbage fra Dannevirke natten mellem den 5. og 6. februar. Det er mest sandsynligt, at han sluttede sig til regimentet efter, at dette var blevet overført til Fredericia.

Den befæstede by udgjorde sammen med skanserne ved Dybbøl anden linje i den danske forsvarsplan. Efter rømningen af Dannevirke skulle hæren fortsætte kampen fra de to flankestillinger. Fæstningen ved Fredericia var Danmarks største forsvarsværk, men den var ligesom Dybbøl-stillingen langt fra færdig ved krigsudbruddet. Det lykkedes imidlertid for fæstningens kommandant, general Lunding, at gøre stillingen stærk igen. Den så frygtindgydende ud med sine høje volde og 200 fæstningskanoner, så der var god grund til, at fjenden, der belejrede stillingen, afholdt sig fra at angribe.

Fra den 8. februar til den 26. april var 19. regiment indesluttet i Fredericia og deltog kun i nogle få forpostfægtninger, der især blev voldsomme den 19. marts. Et kombineret østrigsk-preussisk angreb trængte de danske forposter længere tilbage mod byen og tvang en række forpostsoldater til at overgive sig. Dagen efter kørte fjenden tungt artilleri i stilling for at afprøve den danske modstandskraft, og i to dage bombarderede de byen, men så stilnede beskydningen. Kun en af 19. regiments menige blev såret og døde senere.

Den 21. marts sendte preusserne en parlamentær ind i fæstningen. Han opfordrede Lunding til at overgive sig, hvilket kommandanten imidlertid nægtede. Afslaget fik de allierede til at opgive forsøget på at indtage fæstningen og trække sig tilbage. De vovede ikke et angreb mod så stærk en bastion og besluttede blot at lægge en ring om byen. Østrigerne belejrede fortsat fæstningen, mens preusserne gik nordpå op gennem Jylland. Lunding brugte pusterummet til at reparere de ødelagte skanser og reorganisere forsvaret. Samtidig lod han flere gange småstyrker foretage udfald bag

fjendens linjer.

Efter Dybbøls fald den 18. april turde krigsminister Lundbye ikke risikere, at endnu en dansk stilling blev skudt i stykker. Han besluttede derfor, at de danske soldater skulle forlade Fredericia. Krigsministeren mente desuden ikke, at Fredericia tjente noget militært formål længere. Overkommandoen protesterede, men ministeren var ubøjelig. Rømningen gik i gang den 26. april, og garnisonen blev overført til Fyn. Natten til den 29. forlod de sidste danske soldater byen.

I begyndelsen af maj blev 19. regiment kommanderet til Jylland, hvor det blev indlemmet i Det nørrejske Armékorps. Da fjenden havde erobret Als og truede med at gå over til Fyn, blev størstedelen af korpset imidlertid overført hertil, og 19. regiment kom på strandvagt på Nordfyn.

Ingen festlig modtagelse

I forbindelse med våbenhvilen den 12. maj blev forstærkningsmændene hjemsendt, hvilket man imidlertid senere fortrød. Kristian afmønstrede den 20. maj og vendte hjem til familien, som intet havde hørt fra ham, siden han rejste hjemmefra. De hjemvendte soldater følte sig uvelkomne i befolkningen, fordi de havde tabt krigen.

Krigen havde taget hårdt på Kristian. Hans helbred havde fået et knæk af de mange nætter og dage, han havde opholdt sig under åben himmel i al slags vejr oftest i for få klæder. Han havde følt, at de uafbrudt måtte trække sig tilbage, og de stærke oplevelser havde præget ham for livet.

Trods sit svigtende helbred måtte Kristian straks i arbejde for at skaffe føden til kone og børn. 1865 blev et hårdt år.

Daglønningen midt på høsten på egen kost var 25–30 skilling. Prisen på et rugbrød var 3 mark og 4 skilling, og familien skulle bruge et rugbrød om dagen. En tønde rug kostede 16 rigsdaler.

Erindringsmedaljen

I 1876 blev veteranerne fra krigen opfordret til at søge om en erindringsmedalje for deltagelse i krigen 1864. Man blev ikke automatisk tildelt medaljen, hvis man havde deltaget i felttoget. Man skulle selv udfylde en ansøgning, hvorefter det blev undersøgt, om der var belæg for at tildele medaljen til ansøgeren. På ansøgningen skulle man besvare en række spørgsmål. Hvis man fandt, at der var belæg for at tildele medaljen til ansøgeren, fik vedkommende et diplom sammen med medaljen. Medaljen var i privat eje og gik efter ejerens død i arv til efterkommerne. Kristian søgte og fik medaljen.

Spørgsmaal.	Svar.
Hvad er Deres fulde Navn?	Christian Christensen Glimsholt
Hvilkten Dag og hvilket Aar er De født?	2. 12 ^{de} Januari 1851.
I hvilket Aar har De deeltaget i Krigen?	1864
Ved hvilkten Hæding (Infanteri) tjente De dengang?	19 Regiment
Ved hvilket Compagni, Escadron eller Batteri stod De?	5 Compagni
Hvilket Nummer havde De?	556 -
Fra og til hvilkten Dag var De tjenstgjørende?	13 Januari 1864 og til 20 Mai p. a.
Tjente De som Menig eller som Befalingsmand?	Ind Menig
Blev De soaret i Krigen? Naar?	Nei
Har de ligget paa Bagerst? Paa hvilket?	Nei
Blev De fangen i Krigen? Naar og hvor?	Nei
Har De Pension eller Invalidforsørgelse? Hvilket Nummer har Deres Pensjonsbrev?	Nei
Er De Medlem af „De danske Vaabenbrøders Selskab“? I hvilkten af dets Afdelinger og i hvilket Nummer staar De?	Nei
Hvilken er Deres nuværende Stilling?	Arbeidsmand og Husmand
Hvor har De nu Vopse? (Hvis De ikke boer i en Højskole, bedes Ant, Herred, Sogn og By angivet).	Lakthjem i Maasboe og Sogn, Herred Maasboe, Hjørring Amt
Hvilken er Deres nuværende Adresse?	Christian Christensen Lakthjem Maasboe Sogn

Beredtlig

Adm. Lise

Kristiane og børnene

Kristiane var stadig nødt til at gå ud og arbejde for fremmede, ofte langt fra hjemmet. Hun gik hjemmefra meget tidligt om morgenen og kom først hjem ud på natten. Det var et under, at hun ikke bukkede under af sult og overanstrengelse. Hun fødte 17 børn. Børnene var ofte syge som små, fordi Kristiane ikke kunne give dem bryst. De tre af dem døde af sult og sygdom.

Der skulle mange navne til. Det tolvte barn var en pige, og hun kom til at hedde Dusine. Martine blev brugt to gange. Den yngste blev så kaldt »bette Martine«.

Kristian Senius var den ottende i rækken. Han blev født den 8. oktober 1869. Han fortæller, at moderen sultede, så det knagede i hende, da hun ventede ham. Derfor var han sygelig de første år, han levede.

Den sidst fødte, der fik navnet Janus Søtrup, kom til verden den 11. april 1883. På dette tidspunkt var Kristiane 47 år. Søtrup har som voksen fortalt, at da faderen en vinterdag måtte af sted i slemt vejr efter en krukke mælk til børnene, pådrog den lille Søtrup sig sit livs eneste korporlige revselse fra faderen ved at ødsle med føden. Man spiste sopper, småstumper af brød, der var opblødt i mælken, og drengen kom til at tage to skefulde mælk uden sopper i – hvilket faderen satte en stopper for med et dask af sin hue og en behørig tilrettevisning.

Søtrup kan huske, at hans mor kærnedes smør, som hun pakkede sammen i en klump og gik til Frederikshavn for at sælge eller bytte sig til købmandsvarer. Hun tog af sted kl. 2 om eftermiddagen og var hjemme igen ved ottetiden om aftenen.

Gode folk kørte ler ud til tørvehuset, og Kristian lavede rå sten og murede skillevægge op inde i huset. Kristian havde gravet et hul ind i en sandbakke, og der blev der plads til en ko, men da jorden manglede kalk, kunne der ikke gro andet end rug og rødgræs, og derfor kunne koen ikke give meget mælk. Han fik muret med rå sten inde i deres eget hus og fik

koen derind. Arbejdet udførte han efter den lange dag hos fremmede.

»Det bliver jo et helt palads,<< sagde Kristiane med glæde i de brune øjne.

»Ja, hvem der kunne glæde sig over så lidt,<< skriver Kristian. »Det var hendes smil, der bar mig over mange sorger og savn. Jeg var nok så fattig som nogen, men dog rigere end de fleste, thi jeg har en god hustru, som jeg tror er fra Herren, for hun er alle steder min gode engel, der syr vort tøj af gamle klæder. Hun vender dem som nye, så jeg ikke behøver at gå som vor nabo, der bruger kalveskind til trøje, som det er, og knytter for- og bagben på bryst og mave med halen bag på enden, så man tror, det er en af hans kalve, der går derude, når han bukker sig og plukker lyng. Jeg fik dog set en dag, det var ham selv. Det er, fordi hans kone ikke kan sy en trøje, at han må klæde sig sådan.<<

Nabostrid

Der fandtes ikke skel mellem ejendommene, så der var ingen, der vidste, hvor langt hver enkelt areal strakte sig. En ny mand, der bosatte sig på rimmerne, ville have klarhed over, hvor grænserne for hans jord gik, og han sendte derfor bud efter en landmåler. Dette førte til, at manden fik en halv agers bredde af Kristiane og Kristians ejendom og omtrent det samme af de øvrige naboers. En enkelt af naboerne følte sig uretfærdigt behandlet og fik et par mand til at grave tørv i det stykke jord, han havde mistet, men den nye mand mødte straks op med en ledsager og hakkede tørvene i stykker.

Alle naboerne var meget vrede på den nye mand, også børnene. En dag stillede Kristiane og Kristians børn sig ved skelgrøften og råbte efter ham og hans kone. Da Kristiane hørte det, kaldte hun dem hjem og straffede dem. Hun ville have, at børnene skulle lade de fremmede nabofolk være i

fred, selvom de havde uret.

Arbejde på teglværket

Da der omkring 1875 blev anlagt et teglværk i Eskær, fik Kristian fast arbejde her. Daglønnen var en rigsdaler på egen kost, og arbejdsdagen strakte sig i reglen fra kl. 4 om morgenen til hen ad midnat. Hans arbejde bestod i at køre ler op af graven med trillebør. Han var en slider, og man sagde, at han var den eneste, som kunne magte dette slid, så der var ingen fare for, at nogen skulle tage arbejdet fra ham. Engang, mens han var syg, kørte hans stedfortrædere trætte, den ene efter den anden.

Hver aften fik Kristian lov til at tage en børfuld brændte sten med hjem, og lidt efter lidt fik han muret to nye huslænger, delvis opført med dobbelt mur. Den ene bygning var 40 alen lang, den anden havde en længde på 20 alen.

Kristianes veninde

Gennem alle ungdomsårene havde Kristiane en meget god veninde, der hed Trine, og deres venskab varede ved længe efter, at de begge var blevet gift. De fødte begge to mange børn og hjalp trofast hinanden under deres hyppige barsler.

Når de besøgte hinanden, hvilket skete tit, skyede de ingen hindringer. Det mindste barn i flokken blev omhyggeligt pakket ind i vuggens overdyne og derefter båret den lange vej.

Skønt Trine var lige så fattig som Kristiane, sørgede hun så godt for sin store børneflokk, som hun var i stand til. Hun havde altid et varmt hjerte og en hjælpende hånd til dem, der var i nød. Med sit lyse sind lignede hun også Kristiane, og

derfor passede de to godt sammen.

De var begge meget fattige, men de var ikke bedre vant. For dem var kartofler med meldyppelse en herreret, og de var tilfredse, hvis familien kunne spise sig mæt i bart rugbrød.

Kristiane og Trine havde tillige en åben dør. Folk sagde om dem, at de havde både husrum og hjerterum for enhver, der bankede på. Det hændte ikke så sjældent, at en eller anden fremmed vandrer var faret vild på heden og kom for at bede om husly for natten. Der blev aldrig sagt nej, og når et af de mindste børn var puttet ned mellem sine større søskende i slagbænken, blev der altid plads til en fremmed gæst, om end knebent.

I 1880erne fik Indre Mission efterhånden ret stor udbredelse på egnen, og det førte blandt andet til, at Trine blev vakt. En dag gik hun over til præsten i Tversted. Han havde sluttet sig til Indre Mission, og Trine spurgte ham, hvordan hun skulle bære sig ad med at finde Jesus. »Du skal lede lige så længe efter ham, som han har søgt efter dig,« svarede præsten.

Trine sluttede sig nogen tid efter til Missionen og kom snart til at føle, at hun i åndelig henseende stod langt over Kristiane, der til gengæld ofte måtte minde hende om, at man bedrog sig selv, hvis man troede, at man var uden synd.

Fra da af skiltes Kristianes og Trines veje, og det var en stor sorg for dem begge.

Fårene

I tidens løb fik familien råd til at anskaffe sig to køer og seks får. Da Kristen Senius blev større, skulle han hver aften ud og se efter fårene, men det skete tit, at de ikke var til at

finde. De kunne godt være borte en hel uge ad gangen, men så vendte de som regel tilbage af sig selv »og kom hen til vinduerne for at kigge ind, om der var nogen hjemme.«

Før jorden blev kultiveret, havde man et temmelig stort fårehold ude på rimmerne. Fårene kunne nemlig bjerge føden ude både vinter og sommer, og som følge heraf gav de en ret god fortjeneste. Hvis vejret om foråret ikke var så godt, måtte fårene holdes inde et stykke tid efter, at lammene var født. Ellers var dødeligheden blandt lammene stor.

For mange af rimmernes beboere udgjorde fåreholdet en meget betydelig indtægtskilde. Der kunne ofte sælges 2-3 lam fra et enkelt får. Man slagtede selv fårene, der derefter blev nedsaltet og senere solgt til Skagenfiskerne.

Ulden blev forarbejdet til forskellige beklædningsgenstande. Navnlig blev der lavet en mængde blå vadmel, som fiskerne benyttede til skjorter. Der blev også solgt en del strømper og vanter foruden garvede fåreskind, som blev syet i bukser, trøjer og huer. Når man havde sådan noget tøj på, var det umuligt at fryse, selvom det var meget koldt.

Endelig var talgen, før lamperne blev almindelige, af største betydning for belysningen i de lange vinteraftener.

Børnene kommer ud at tjene

Efterhånden som Kristiane og Kristians børn kom ud at tjene, forbedredes familiens økonomi. Børnene fik kosten som en del af lønnen, og de var flinke til at komme hjem til forældrene og aflevere de få penge, de tjente. Men selvom forholdene blev bedre, var familiens tilværelse fortsat en daglig kamp for at få mad på bordet.

Kristian Senius fortæller, at han som dreng måtte hjælpe til i hjemmet sammen med sine ældre søskende. Han havde aldrig fri. Om vinteren strikkede han strømper, og i tørvesæsonen om sommeren var der fuldt op at gøre. Alle i familien hjalp med at skære tørv, så de havde noget at fyre med om vinteren. Faderen begyndte i mosen, længe før Kristian Senius stod op om morgenen, og fortsatte til mørkets frembrud. Hans forældre nænnede ikke, at han skulle stå så tidligt op om morgenen som dem, da dagen kunne være lang nok endda. Hans arbejde bestod i at køre tørv ud på pladsen med trillebøren.

Kristian Senius kom tidligt ud at tjene som hyrdedreng. Hans første plads var på gården »Ellen« i Vogn. Derfor blev han sat i Vogn skole. Han var bange for læreren, der bankede alle de fattige børn, fordi de havde svært ved at læse indenad.

Det følgende år kom han til at tjene på gården »Ledet« i Bindslev sogn. Her var hans arbejdsdag fra kl. 4 om

morgenen til solen gik ned. Han fik ikke noget middagshvil, da han skulle »bede« med hestene i grøfterne. Nogle gange var han næsten syg af mangel på søvn, når han spiste sin aftenmad. I høbjergningstiden var hans plads i »stanghullet«, hvor han det meste af tiden stod begravet i hø, fordi han ikke magtede at tage fra. Så kom hans næstældste søster og rakte ham en hjælpende hånd. Selvom han havde meget at bestille, langt over hans evner, vidste han ikke andet end, at han havde en god plads, og derfor var han der i to år.

»Jeg husker ikke, hvad jeg fik i løn,« skriver han, »thi alt hvad jeg tjente indtil mit tyvende år, bar jeg hjem til mine forældre.«

Søtrup blev også hyrdedreng og fik ansvaret for 30 får på gården »Dal« i Tolne. Fårene var svære at styre for den lille dreng, der kun var otte år gammel. De ville hellere i kornet end lede efter føden på de magre bakker, hvor de skulle gå. Drengen drev dem hjem, når han skulle spise til middag, men blev ellers ude til sengetid. Inden han lagde sig til at sove, fik han en grovmellemmad med mælk til. Når fårene bedre kunne gå og passe sig selv efter høst, hjalp Søtrup tit en times tid om formiddagen med at kærne gårdens smør. Kærnen var koblet til en hestegang, hvor han trak hesten rundt.

Da Søtrup blev voksen, blev han daglejer ligesom faderen. Han kunne tjene 35 øre om dagen, og arbejdsdagen var fra kl. 6 om morgenen til kl. 8 om aftenen. I tørvesæsonen kunne han tjene 35 øre pr. tusind tørv på den tid.

Da han blev gift, overtog han barndomshjemmet »Vester Lakhjem« efter forældrene. Han blev husmand og fik sine egne tørvegrave. Han fik faste leverancer til mejeriet og skolerne i Sindal – leveret for 4,50 kr. pr. tusind. Desuden skar han lyng, som blev solgt til optænder, tagtætning og

foderbrug. Da han et par år senere solgte huset, blev det revet ned, og jorden taget i brug som læggeplads ved tørveproduktionen.

På aftægt

Da Kristiane og Kristian var slidt helt ned og ikke kunne arbejde mere, kom de på aftægt hos en søn i Mosbjerg, men de kunne ikke rigtig komme ud af det med svigerdatteren. Kristiane kom tit på besøg hos deres ældste datter, Martine, der boede med sin mand, landpost Christian Christensen, i et lille husmandssted, »Lille Tolne« i Tolne. Kristiane spurgte af og til, om ikke hun og Kristian kunne få en lille stue i et rum, hvor man havde tørv. Det blev til, at de fik en stue og et lille køkken med primus, så de selv kunne lave mad.

Kristiane var meget vaks og var tit på farten. Hun besøgte ofte sine mange børn og kom også undertiden til nogle af de gårdmænd, hun havde arbejdet for. Hun havde altid sin kurv med og reddede sig af og til et eller andet. Når hun kom hjem, var hun altid i godt humør og havde en masse at fortælle. Kristian var aldrig med. Han var meget fåmælt og sad oftest og strikkede langsomt og sindigt på en strømpe.

Den 9. marts 1916 fejrede de deres diamantbryllup, og slægt og venner kom fra nær og fjern til Tolne for at fejre dem. Men da var Kristian syg. Han døde den 29. august samme år.

Kristiane blev boende sammen med datteren, Martine, der var blevet enke i 1914. Martines ældste søn, landpost Carl Christensen, havde overtaget »Lille Tolne« ved faderens død. Nogle år senere byggede han et lille hus til Martine og Kristiane.

I 1926 blev Kristianes 90 års fødselsdag fejret. Hun døde i en alder af 92 år den 28. december 1928 og blev begravet på Tolne kirkegård.

Efterkommerne

Kristiane og Kristians ældste datter, Martine, giftede sig med Jens Christian Christensen, født den 16. februar 1862 i Mosbjerg.

De fik fem børn. Et af dem var [Kristiane Marie Christensen](#), som var min mormor. Men mere om Marie Jensen senere. .

Jens Christian Christensen

Min oldefar Jens Christian tjente 500 kr. om året ved »at gå post«, men da han ofte var syg, måtte han af sin egen løn

betale en vikar. Det var strengt for ham at klare postturen, særlig om vinteren.

En vinterdag, da der var hård frost, og sneen lå så højt, at vinduerne var dækket til, så man måtte have tændt lys midt på dagen, kom han varm, svedt og forkommen ind i et husmandssted og fik et glas iskoldt vand. Da han kom hjem, blev han syg og fik lungebetændelse. Lægen ordinerede kreosol, men det »tog slimen i tarmene«, så han resten af livet havde svært ved at tåle maden.

Han var kun 52 da han døde i Tolne den 9. april 1914. Han var en god mand, som hans svigerfar sagde.

Men kvinderne var stærke

Slægtens kvinder har altid haft en lille, men stærk krop. På dette foto er min morbror Henrik som et lille barn sammen med min mormor Marie Jensen, hendes mor Martine Christensen og hendes mor Kristiane Christensen (min tip-oldemor)

Fire generationer: Henrik Jensen, Marie Jensen

Da Kristiane fyldte 90 i 1926 boede hun som tidligere skrevet

sammen med sin datter Martine (min oldemor), der “kun” var 70 på det tidspunkt. I anledningen af den usædvanlige fødselsdag skrev Vendsyssel Tidende om dem:

tiltrods for at begge er lidt tunghøre, gaar og snakker saa stille om Sagerne. Og sjælden træffer man mere tilfredse og de taknemmelige Kvinder end de to. De ser meget gerne, om en eller anden af vor Tid forjagede Mennesker tager sig Tid til en lille Passiar med dem. Og hvem der tager sig Tid til at ofte et Kvarter eller to på de to gamle Kvinder, får det rundelig igen.

Ja der var ikke bare stærke, de var også kloge. Ellers havde de og så mange af deres børn næppe overlevet de hårde tider.

Marie Jensen så lyset efter meget slid

Marie Jensen blev først som Kristiane Marie Christensen blev født 11. juni 1893 i Tolne, Horns herred, Hjørring amt, som datter af landpost Jens Christian Christensen og Martine Christensen.

Maries to brødre, Martin og Carl var da henholdsvis tre og fire år gamle. Et år senere blev Jens Christian født, og 6½ år senere kom Kristine.

Marie Jensen med hendes søskende fra Tolne. Maries forældre havde et lille husmandssted »Lille Tolne«. De havde to køer, nogle får og en gris, som blev slagtet til jul. I den ene ende af huset var der en lille stald. Foruden bryggers og køkkenet var der to stuer, et sovekammer og en gang. Yderdøren var så utæt, at sneen feg ind om vinteren. I bryggerset stod et stort trækar, hvor køerne drak vand. Da der var et åbent afløb fra bryggerset, frøs vandet til is om vinteren. I køkkenet stod en spand med vand til husholdningen. Man hentede vandet ved en brønd et stykke nede ad bakken. Det blev båret hjem i to spande, der var ophængt i et åg.

Hjemmet var meget fattigt, men der var en stille fredelig stemning. Familiens liv var præget af nøjsomhed, flid og hjælpsomhed. De havde en inderlig kærlighed til hinanden og en fast tro på, at Gud var med i alt. Aldrig hørte man dem klage eller tale dårligt om andre mennesker.

De små børn kom ikke ud om vinteren, da de ikke havde tøj

til det, men om sommeren var de meget ude.

På nabogården havde de to farlige tyre, som børnene var meget bange for. Af og til slap de løs og stod uden for vinduerne i »Lille Tolne«. Så måtte faderen og drengene ud og få dem jaget væk. Marie drømte om dem om natten. En sommerdag, da hun og Jens Christian løb og legede i bakkerne neden for huset, råbte Jens Christian: »Dalgårds tyre kommer!« og så spænedes han hjemad. Marie løb efter ham, men faldt og brækkede benet. Jens Christian løb hjem efter moderen, der kom ned og hentede hende på hjulbøren. Hun lå otte uger i sengen med benet bundet til en træplanke. Af og til kom faderen hjem med noget godt fra naboerne.

Markerne gav kun et ringe udbytte, og det var trælsomt at få kornet bjerget hjem. En høstaften trak det op til regn. Kornet var mejet, men stod endnu på marken. Da faderen var bange for, at kornet ville tage skade, besluttede forældrene sig til at hente det hjem, inden regnen begyndte. I løbet af natten kørte de det hjem på hjulbøren. Faderen kørte, og moderen skubbede på. Næste dag regnede det, og de var glade og taknemmelige over at have fået kornet godt i hus.

Da Marie var 7 år, begyndte hun i Tolne Skole. Det var en toklasset skole, hvor de store gik to dage, og de små fire dage om ugen om sommeren. Om vinteren var det omvendt. De store gik fra kl. 6 morgen til kl. 12 middag, de små fra kl. 7 til kl. 13. En lærerinde underviste »bitteklassen«, og en lærer de store. Læreren var meget skrap. Drengene fik tit bank. Alle var bange for ham, men eleverne blev dygtige til at læse, skrive og regne, ligesom den lille katekismus skulle kunnes på fingrene. Også danmarkshistorie og geografi havde de. Navnestoffet blev terpet så grundigt ind, at Marie endnu som 80-årig kunne nævne Europas floder på remse.

Det var svært at mætte så mange munde, og Maries brødre kom derfor om sommeren ud at tjene som hyrdedrenge fra de var otte år. En hyrdedreng fik kost og logi samt 10 kr. for sommeren. Marie har fortalt, at en af hendes brødre måtte ud og flytte fårene, inden han skulle i skole. De stod tøjret to

og to. Undertiden havde de viklet sig ind i rebene, de var tøjret med, så det var meget svært at få dem fra hinanden. Ofte tog det lang tid, og angsten for at komme for sent i skole kunne gøre ham helt fortvivlet. Når han så kom hjem fra skole, fik han middagsmad og skulle så af sted med køerne. Der var en snes køer, der gik løse, og de skulle drives ud i lyngbakkerne. De var tit meget vilde og svære at holde væk fra kornmarkerne. Hvis de stak af, blev husbond vred og skældte ud. Det var nogle lange dage, hvor han gik alene i alslags vejr. Af og til gik han op på en høj, hvorfra han kunne se ned til forældrenes hjem. Så satte han sig ned og græd. Under tiden kom Marie op til ham og trøstede ham. Når han havde drevet køerne hjem kl. 21, skulle han ud og flytte fårene, inden han kunne komme i seng.

Da Marie var 14 år, blev hun konfirmeret og kom ud af skolen. Faderen fæstede hende til Anneksgården for kun 50 kr. om året, men betingede sig, at de ikke måtte give hende for hårdt arbejde. Hun var en lang, tynd pige, der ikke havde mange kræfter. Da Marie forlod sit barndomshjem, skrev faderen et varmt, kærligt brev til hende, som hun gemte til sin død.

Ejeren af Anneksgården, Niels Kristian Kristensen, var ugift og havde derfor sin søster som husbestyrerinde. Han havde været i Amerika og var en meget dygtig og rationel landmand. Der var tre karle og to piger samt et par hyrdedrenge på gården. Desuden boede der en gammel mand, Chresten, der var lidt til en side.

Annexgård i Tolne ca 1920

Der var orden og system i alt. Køkkenet havde hvidskurede borde, og komfuret var renslebet. Alt foregik på klokkeslæt. Man stod op kl. 3 om sommeren og kl. 5.30 om vinteren. Pigerne skulle malke tre gange om dagen, morgen, middag og aften. Man kærnedede selv smør. Foruden at sørge for det huslige, deltog pigerne i markarbejdet. Det kunne tit være hårdt for den 14-årige Marie. De blev sendt ud i heden efter sten til byggeriet, var med til at plante skov og sled i det i høsten, men arbejdet gik på en hyggelig og fornøjelig måde. Gårdejeren roste meget, så man anstrengte sig til det yderste. Noget af det sværeste, Marie var ude for, var da hun blev sat til at stikke kløverhø op fra en vogn til gårdejeren, der tog imod højt oppe i laden. Benene rystede under hende, og hun blev fuldkommen mat i armene. Til sidst måtte hun grædende give op. Det følte hun som en frygtelig skam. Af og til blev hun sendt til købmanden i Tolne. Så løb hun hele vejen, så hun kunne nå at smutte ind og hilse på moderen i »Lille Tolne«, der lå på vejen til købmanden.

Tolne Købmandsforretning, 1910. Fra: Arkiv.dk

De fik god mad i Anneksgården. Man spiste i folkestuen. Gårdejeren sad for bordenden. Ved den ene side sad forkarlen, derefter andenkarlen, tredjekarlen og så hyrdedrengen. Ved den anden side sad husbestyrerinden og pigerne samt Chresten. Når de fik grød, spiste de af et fælles fad. Det var ikke særlig appetitligt at spise sammen med den gamle mand, der var meget nusset. Undertiden hang snottet ned i overskægget på ham.

De havde fri hver anden søndag eftermiddag, når de havde spist og malket, men skulle være hjemme til aftenmalkningen klokken halv ni. Om aftenen var de fuldstændig udkørte. Undertiden sad de og faldt i søvn under malkningen, så de først var færdige ved titiden. Søndag aften gik de i missionshuset, men de fik ikke meget ud af det, da de sad og sov. Ind imellem skubbede husbestyrerinden til dem for at vække dem. Klokken ti minutter i halv ni rejste de sig og gik, da de skulle malke præcis klokken halv ni.

Maries bror, Martin, var andenkarl i Anneksgården. Han var meget flink til at hjælpe Marie, når han kunne se, at det var for hårdt for hende. Men en efterårsdag tog han af sted til Tommerup Højskole sammen med deres bror Carl. Pigerne

var ude i marken for at tage roer op. Martin og Carl fik standset bageren, der kom kørende ad landevejen. De købte en ordentlig portion wienerbrød og gik ind i roemarken og delte med pigerne. Det blev et festmåltid, som de mindedes mange år efter.

Trods det hårde arbejde forblev Marie på Anneksgården i fire år. Hun troede, at det altid var så hårdt at være ude at tjene. Fra Anneksgården kom hun til at tjene hos Julius Christense i Tolne Vestergård og senere hos Poul Knudsen i Leksted i Mosbjerg. Begge steder var arbejdet meget lettere.

Udsigt til Østergaard og Vestergård fra Tolne Bjerg (arkiv.dk)
Den 1. maj 1913 kom Marie på et tre måneders højskoleophold på Tommerup Højskole. Hun sagde senere, at det var den bedste tid i hendes liv. Samværet med kammeraterne, de gode foredrag og den gode ånd og tone gjorde et stærkt indtryk på hende. Engang mødte egnens landmænd op med deres hestevogne og kørte den på tur. Mellem pigerne opstod der et inderligt venskab, der holdt hele livet. En gang om året modtog de vandremappen »Venskabsbåndet«. Gennem den hørte de nyt om hinanden. Mappen kom også til højskolen, hvor forstander og lærere skrev en hilsen. I 1963 mødtes de, der endnu var i

live, til deres 50 års jubilæum.

Efter højskoleopholdet fik Marie plads hos Chr. og Emma Villadsen i Tolne. Her havde hun to gode år, hvor hun følte sig som en del af familien.

Den 1. november 1915 fik hun plads som barne- og stuepige hos grosserer Nielsen, C.F. Richsvej 47 på Frederiksberg. Det var en stor omvæltning at komme fra en plads på landet, hvor man blev behandlet som et medlem af familien, og så komme til et velhavende grossererhjem, hvor man kun var et tyende. Marie skulle sige »herren« og »fruen« og gå med hvidt forklæde og kappe på hovedet. Hun følte sig meget fremmed og ensom i den store by. På fridagene tog hun sammen med en veninde fra Tolne, som hed Olga, ind til KFUK i Store Kannikestræde.

Mens Marie tjente hos grosserer Nielsen, fik hun fri, så hun kunne rejse hjem til sin mormor og morfars diamantbryllup. Mange af hendes morbrødre og mostre kom fra nær og fjern. Hendes morbror Laurits Christensen fra Holmstol var også med til festen sammen med sin kone, Marie Margrethe. Da de hørte, at Marie tjente i København og var ret ensom, foreslog de hende at besøge Marie Margrethes broder, Ole Jensen, der var købmand i Nordre Frihavnsgade. Han havde nogle døtre og sønner på Maries alder.

Ole Jensens Butik i Ndr Frihavnsgade

Da Marie kom til København igen, opsøgte hun på sin første frisdag Ole Jensen og hans familie sammen med veninden Olga. De blev vældig godt modtaget. En af sønnerne, Georg, var marinesoldat og lå på Holmen, men var hjemme denne dag. Om aftenen fulgte hele familien Georg ned til havnen. Marie havde en rød bluse på. Georgs søskende mente senere, at den havde gjort et vist indtryk på ham.

Søndag eftermiddag var familien tit i Fælledparken, hvor de unge legede forskellige lege. Efter sigende var Georg meget ivrig efter at fange Marie, når de legede to mand frem for en enke. Når deres fridage faldt sammen, viste Georg Marie rundt i København. På en af disse ture nåede de op på Bellahøj, hvor de kunne nyde udsigten over København. Her friede Georg og fik ja.